Prieš vykdant kelio tiesimo darbus visose išvardytose vietose reikėtų atlikti archeologinius tyrimus. Suprojektuotos trasos ruožuose, kuriuose aptikta akmenų krūsnių, reikėtų ištirti bent po vieną ar dvi krūsnis ir sudaryti jų išsidėstymo planą. Akmenų krūsnys liudija, kad čia yra buvę senieji žemdirbystės laukai.

Ekspedicijos metu kalbantis su vietiniais gyventojais sužinota, kad Valčiūnų gyvenvietės pakraštyje, apie 150 m į ŠR nuo kelio į Prūdiškes, apie 200 į Š–ŠV nuo suprojektuoto aplinkkelio, Žvinių sodyboje, esančioje ant smėlingos kalvelės, aptinkama žmonių kaulų. Nuo kelio į Prūdiškes link minėtos sodybos veda siauras žvyrkelis. Sodybos šeimininkai pasakojo, kad žmonių kaulų randama įvairiose kalvelės vietose maždaug 50 cm gylyje ir dar aukščiau.

FIELD EVALUATION OF THE VILNIUS S BYPASS

In 2006 a field evaluation was conducted in the 7.6–27.24 km segment of the Vilnius S bypass (Vilnius Dist.). The evaluation's aim was to check whether there are any archaeological objects in the planned route. 40 test pits with a total area of 40.90 m^2 were excavated during the evaluation. Hand built, partially thrown, and thrown pottery, the bridle bit (Fig. 1) and many flint finds were discovered in the test pits and in their vicinity. The discovered pottery dates from the 1st millennium to the 19th century. The flint finds found in various locations of the planned bypass have been preliminarily dated from the Palaeolithic to the early Bronze Age. During the evaluation, 12 sites were established, at which excavations need to be made prior to the construction of the road.

ŽVALGYMAI IR ŽVALGOMIEJI TYRIMAI PIETŲ IR RYTŲ LIETUVOJE

Egidijus ŠATAVIČIUS

2006 ir ankstesniais metais autorius savo iniciatyva vykdė archeologinius žvalgymus ir žvalgomuosius tyrimus Rytų ir Pietų Lietuvoje. Šių tyrimų metu pakoreguotos kelių objektų teritorijos bei aptikta daug naujų archeologijos vertybių, kurių nemaža dalis yra unikalūs mūsų krašto praeities paminklai. Taip pat 2006 m. buvo atlikti 3 privačių žemės sklypų žvalgomieji tyrimai Kirdeikiškės, Pašvenčio (Švenčionių r.) ir Pasienių (Vilniaus r.) kaimuose, kur tyrimų metu taip pat aptikta vertingų archeologinių objektų. Daugelis šių naujai surastų archeologijos vertybių aptikta ir jų teritorijos nustatytos taikant kuo mažesnius destrukcinius archeologinius tyrimus bei pasitelkiant gretutinių mokslų (paleogeografijos, geomorfologijos, botanikos, dirvožemio tyrimų) teikiamus duomenis. Žemiau pateikiami detalesni tyrinėtų objektų aprašymai.

Kirdeikiškės senovės gyvenvietė yra Švenčionių r., Sarių sen., apie 560–660 m į PR nuo žvyrkelio Švenčionėliai–Sariai, apie 600 m į PR nuo minėtojo žvyrkelio ir keliuko į Kirdeikiškės kaimą sankryžos, apie 320 m į V nuo Miežio upelio deltos Sudotos ežere ir apie 520 m į PR nuo jo ištakų iš minėtojo ežero, apie 60 m į PV nuo Sudotos ežero pakrantės, keliuko Sudota–Kirdeikiškė ŠR pusėje.

Kelis šimtus metrų PR kryptimi yra nutolę Kirdeikiškės I ir II pilkapynai. Dar keli pilkapynai (Sudotos, Paduobės (Šaltaliūnės)) ir senovės gyvenvietės (Sudotos 1–5) bei Sudotos dvarvietė yra lokalizuoti į Š–ŠV.

Kirdeikiškės senovės gyvenvietė buvo įkurta Žeimenos senslėnyje, ant viršutinės žvyringos Sudotos ežero terasos, kuri virš ežero vandens lygio iškilusi iki 7–8 m. Iš PR ir ŠV gyvenvietę supa Kirdeikiškės kaimo sodybos. Senovės gyvenvietės teritorija, o kartu ir visa Sudotos ežero PV pakrantė bei aplinkinė teritorija ilgą laiką arta, kol galiausiai XX a. 10 dešimtmečio pradžioje dalis jos buvo apsodinta pušimis. Pastaraisiais metais ši teritorija suskirstyta į atskirus smulkius rėžius, privatizuota ir pradėta urbanizuoti. Taip senovės gyvenvietės teritorija buvo padalinta į 3 privačias žemės valdas.

Gyvenvietės liekanos autoriaus surastos 2006 m. rugpjūčio mėnesį žvalgant vieno iš privačių žemės sklypų teritoriją. Tada nustatyta maždaug 25x40 m dydžio gyvenvietės teritorija bei pažymėta, kad pavienių radinių aptinkama ir aplinkinėje teritorijoje. 2006 m. spalio–lapkričio mėnesiais KPD ir LAD užsakymu buvo vykdomi šios naujai surastos Kirdeikiškės senovės gyvenvietės archeologiniai žvalgomieji tyrimai. Pagrindinis tyrimų tikslas – nustatyti senovės gyvenvietės teritoriją.

Taigi 2006 m. archeologinių tyrimų metu pačioje Kirdeikiškių senovės gyvenvietės ir aplinkinėje teritorijoje iš viso buvo ištirti 23 įvairaus dydžio šurfai, kurių bendra apimtis – apie 30 m^2. Tiriamas gruntas kastas mentelėmis. Bendras tyrinėto horizonto storis siekė 30–60 cm, išskyrus šurfą 1, kurį kasant aptikta apie 2,6–2,7 m dydžio ir iki 2,3 m gylio duobė be radinių, iškasta, matyt, XIX a. pabaigoje – XX a. viduryje.

Archeologinių žvalgomųjų tyrimų metu nustatyta, kad žvalgytos teritorijos PV dalyje yra aptinkama pavienių archeologinių radinių, skirtinų senovės gyvenvietei. Gyvenvietės kultūrinis sluoksnis beveik visiškai sunaikintas ilgalaikio arimo ir vėjo sukeltos defliacijos. Tik keliuose šurfuose žemiau ariamo sluoksnio pavyko aptikti neaiškių dėmių-duobių, kurias galima priskirti gyvenvietės egzistavimo laikotarpiui. Radinių surasta nedaug, visi jie smulkūs, fragmentiški (ilgalaikio arimo pasekmė). Perartame sluoksnyje aptikti keli titnago radiniai bei keliolika lipdytinių ir apžiestų-žiestų indų šukių; pasitaikė ir pavienių smulkių kauliukų fragmentų. Radiniai preliminariai datuojami bronzos (II–I tūkst. pr. Kr.), vėlyvuoju geležies amžiumi (II tūkst. pr.) ir XVIII–XIX a. Jų kultūrinė priklausomybė kol kas lieka neaiški.

Kirdeikiškės senovės gyvenvietė priskirtina smėlinių gyvenviečių tipui. Objekto saugotina teritorija nustatyta pagal iškastų šurfų duomenis, paviršinių radinių išplitimą ir topografiją. Tyrimų metu patikslinta saugotina senovės gyvenvietės teritorija. Ji kiek daugiau praplėsta ŠV kryptimi ir apima maždaug 65x40 m dydžio teritoriją.

Nors gyvenvietės kultūrinis sluoksnis beveik visiškai sunaikintas ilgalaikio arimo, o ir pačių radinių nėra gausu, visgi tai vienintelė šiuo metu žinoma vėlyvesnė nei akmens amžius senovės gyvenvietė Žeimenos slėnyje. Todėl siūlau šią gyvenvietę įrašyti į NKVR. Šie tyrimai parodė, kad ir ypač sužalotose archeologijos vertybėse, dažnai įvardijamose kaip visiškai sunaikintos, taikant šiuolaikinę archeologinių tyrimų metodiką, galima gauti daug vertingos mokslinės informacijos.

Žvalgomųjų tyrimų metu aptiktas dar vienas naujas archeologijos objektas – vėlyvųjų

viduramžių kaimavietė. Ji yra per 300–500 m į ŠV nuo tyrinėtos Kirdeikiškės gyvenvietės ir gali būti susijusi su Sudotos dvarviete. Kaimavietėje gausiai aptinkama XVII–XIX a. keramikos ir kitokių radinių. Ateityje šiame objekte reikėtų atlikti platesnius archeologinius tyrimus, kad būtų nustatyta jo saugotina teritorija.

Pašvenčio kaimas yra Švenčionių r., Švenčionėlių sen., apie 2,7 km į ŠV nuo kelių Švenčionėliai–Zablatiškė ir Pašaminė–Pašvenčio smėlio karjeras sankryžos, apie 300–400 m į PV nuo kelio Naujoji Pašaminė–Pašvenčio karjeras, 500 m į Š nuo Šventos upelio ištakų iš Švento ežero, apie 1,1 km į ŠV nuo kanalizuotos Rudelės upelio santakos Švento ežere, Švento ežero ŠV pakrantėje. Žemės sklypas užima 3,2 ha (apie 300x110 m dydžio plotą). Žemės sklypui parinkta pažliugusi molinga ir labai terasuota pakrantės dalis, iškylanti iki 7–8 m aukščio. Terasinių aikštelių paviršius bemaž lygus, su nežymiais pakilimais ir įlinkimais. Žvalgytas žemės sklypas patenka į Kretuonių pilkapių, esančių už kelių šimtų metrų V kryptimi, vizualinę apsaugos zoną (bendra su Kretuono apyežerio paminklais) bei į Aukštaitijos nacionalinio parko teritoriją.

Žvalgyto žemės sklypo paviršius gerokai apardytas XX a. vykdytų melioracinių darbų metu, kai buldozeriu buvo dalinai nustumdytas ir niveliuotas vietovės paviršius, bei ilgamečio arimo. Sunykus kolūkiams ši teritorija palaipsniui apaugo krūmokšniais. Šiuo metu bemaž pusė paminklo teritorijos dirvonuoja, o jos P dalyje auga mišrus pelkinis miškas.

Pirmąsias žinias apie Švento ežero pakrančių archeologinius objektus (Pašvenčio–Kretuonių pilkapius) randame 1899 m. F. Pokrovskio sudarytame Vilniaus gubernijos archeologiniame atlase. Vėliau juos aprašo ir P. Tarasenka. 1976–1980 m. pilkapius kasinėjo E. Butėnienė (Lietuvos istorijos ir etnografijos muziejus). 1994 m. vieną suardytą ir anksčiau kasinėtą pilkapį dar kartą tyrė V. Semėnas (NM). 1982 m. V. Aleksiejūnas Kretuonų pilkapyno I PR pakraštyje aptiko titnago radinių – senovės gyvenvietės liekanų. Nuo 1992 m. Kretuonių pilkapynų ir Švento ežero aplinka palaipsniui žvalgoma autoriaus.

2006 m. žvalgomųjų archeologinių tyrimų metu privačiame žemės sklype iš viso buvo ištirti 29 įvairaus dydžio šurfai, kurių bendra apimtis – apie 30 m^2. Visi šurfai kasti mentelėmis. Atlikus privataus žemės sklypo žvalgomuosius archeologinius tyrimus nustatyta, kad šiame sklype nėra išlikę jokių archeologiškai vertingų kultūrinių sluoksnių ir / ar radinių. Natūralūs viršutiniai žemės sluoksniai čia yra visiškai performuoti žmogaus ilgalaikės ūkinės veiklos (įvairių melioracijų, ilgalaikio arimo) metu. Kai kurių šurfų viršutiniame ilgalaikio arimo suardytame žemės sluoksnyje aptikta pavienių vėlyvų XIX a. pabaigos – XX a. radinių: žiestos keramikos šukių (glazūruotų ir neglazūruotų), smulkių plytų skeveldrų, stiklo duženų.

Tyrimų metu buvo žvalgyta ir aplinkinė žemės sklypo teritorija. Daugelyje vietų, be pavienių XIX a. pabaigos – XX a. keramikinių, metalinių, stiklinių radinių, daugiau nieko neaptikta. Tačiau apie 60 m į R nuo tirto sklypo ŠR galo identifikuotas piliakalnį primenantis aukštumos kyšulys. Objektas yra maždaug ovalo formos, iš Š pusės apjuostas puslankio formos apie 40–50 m ilgio, 5–7 m pločio ir iki 1 m aukščio gerokai apardytu pylimu. Aikštelė ryškiau neišsiskiria, jos didžioji dalis, matyt, nukasta žmogaus ar eroduota gruntinių vandenų iškrovos. Prakasus pylime

nedidelį šurfą aptikta degusios medienos. Ateityje reikėtų atlikti šio objekto detalesnius archeologinius tyrimus nustatant jo paminkliškumą.

Pasienių kaimas yra Vilniaus r., Zujūnų sen., apie 5–6 km į V nuo Vilniaus miesto Lazdynų mikrorajono, apie 200–600 m į Š nuo Neries upės, abipus žvyrkelio Vilnius–Bieliūnai, išsidėstęs 1–3 viršsalpinėse terasose. Žvalgytas sklypas yra Pasienių kaimo V dalyje, į Š–ŠR nuo žvyrkelio Vilnius–Bieliūnai. Žemės sklypas užima 1,67 ha (apie 300x120 m dydžio plotą), jis atmatuotas dešiniakrantės Neries terasuotame slėnyje ir apima 1–3 viršsalpines terasas bei dalį viršutinių terasų šlaito. Terasuoti šlaitai gana statūs, bendras žemės sklypo peraukštėjimas Š–P kryptimi yra apie 20 m. Viršutinę žemės sklypo dalį, o kartu ir aukštųjų terasų šlaitą perpus dalija sena raguva, kurios žiotys yra žemės sklypo centrinėje dalyje (trečios viršsalpinės terasos lygyje). Taigi žemės sklypo paviršius nelygus, su ryškiomis pakopomis ir lomomis.

Visas žvalgytas žemės sklypas patenka į Pasienių senovės gyvenvietės (A 1238P) apsaugos zoną, jos V dalį. Pasienių senovės gyvenvietė yra unikali archeologijos vertybė: viena seniausių ir geriausiai išlikusių (su storoku kultūriniu sluoksniu, išlikusiomis ūkinėmis duobėmis) Vilniaus apylinkėse, kurioje išsiskiria keletas skirtingų apgyvendinimo etapų: akmens ir bronzos amžiaus, grublėtosios keramikos laikotarpio ir XIV–XVII a. Pati senovės gyvenvietė yra apie 100 m į R nuo žvalgyto žemės sklypo. Be to, žvalgytas žemės sklypas patenka į Griovių geomorfologinio draustinio teritoriją.

Žvalgyto žemės sklypo paviršius gerokai apardytas XIX–XX a. vykdytų įvairių žemės darbų metu (ariant laukus). XX a. 8 dešimtmetyje žemės sklypo ir aplinkinė teritorija buvo giliai suarta sodinant pušyną, paliekant tik nedideles aikšteles – pievas. Nuo 2000 m. visa senovės gyvenvietės ir jos apsaugos zonos teritorija suskirstyta į atskirus sklypus ir privatizuota, į žemės dokumentus įrašius tik minimalius paminklosauginius reikalavimus, todėl artimiausiu metu šioje Neries upės pakrantėje pradės dygti sodybos.

Geomorfologiškai žvalgyto žemės sklypo, o kartu ir aplinkinės teritorijos paviršius yra suformuotas priešpaskutinio (Medininkų) ledynmečio pabaigoje, kai ledyno tirpsmo vandenys pragraužė moreninį masyvą ir suformavo platų bei gilų Švenčionėlių–Vilniaus–Berlyno senslėnį – dabartinės Neries pirmtaką. Paskutinio Nemuno ledynmečio pabaigoje šių vietų ledyninis skydas jau nebeuždengė, o jam traukiantis atitekantys gausūs tirpsmo vandenys tik nežymiai šį slėnį pakoregavo (praplatino krantus, įgilino). Vandens tėkmės truputį aplygino kiek gauburiuotą morena padengtą kraštovaizdį, paviršių užklodamos storoka fliuvoglacialinių nuogulų storyme. Šiandien paviršių dengia įvairaus storio žvyro–smėlio sluoksniai su gausiais išskalautais rieduliais. Pasitraukus ledyno pakraščiui šiauriau, sumažėjo atitekančio vandens masė, o buvusi stambi upė sunyko, suskildama į keletą atskirų vandens tėkmų, viena kurių ir teka dabartinė Neris.

Pirmąsias žinias apie Pasienių kaimo apylinkių archeologinius radinius pateikė K. Jablonskis, kuris kaimo laukuose identifikavo dvi vietas su titnago radiniais. Šiuo metu pasikeitus vietovės aplinkai šios vietos nežinomos. 1979 m. kaimo P dalyje A. Girininkas aptiko Pasienių senovės gyvenvietę 1, kurią tais pačiais metais ir tyrinėjo. Pavienių archeologi-

nių radinių aptikta ir į V nuo gyvenvietės, tačiau tuokart ši vieta plačiau žvalgyta nebuvo. 1990–1997, 1999–2001 m. Pasienių senovės gyvenvietę 1 tyrinėjo E. Šatavičius. Ištirtas apie 300 m^2 plotas. Aptikta unikalių vėlyvojo paleolito pabaigos ir ankstyvojo mezolito pradžios titnago ir akmens radinių, identifikuotos dvi ūkinės duobės. Tais metais buvo žvalgytos ir aplinkinės teritorijos. Aptiktos dar 2 naujos senovės gyvenvietės. Į V nuo tyrinėtosios aptikta Pasienių senovės gyvenvietė 2, kuri datuojama akmens, bronzos amžiaus ir ankstyvųjų viduramžių laikotarpiu. Į Š–ŠV kitapus žvyrkelio aptikta Pasienių senovės gyvenvietė 3, datuojama akmens amžiumi ir ankstyvuoju grublėtosios keramikos laikotarpiu. Visų šių trijų gyvenviečių teritorijos apjungtos ir saugomos kaip Pasienių senovės gyvenvietė 1 (A 1238P). Paviršinių žvalgymų metu pavienių titnago ir keramikos radinių surasta ir Pasienių kaimo R bei V dalyje, tačiau iki šiol šios vietos plačiau žvalgytos nebuvo.

2006 m. žvalgomųjų archeologinių tyrimų pagrindinis uždavinys – išsiaiškinti, ar privačiame žemės sklype nėra išlikę kokių nors vertingų archeologinių kultūrinių sluoksnių bei radinių. O teigiamo rezultato atveju – nustatyti kultūrinio sluoksnio pobūdį, jo išlikimą, užimamą plotą bei chronologiją. Vietovės žvalgomuosius tyrimus numatyta atlikti kasant įvairaus dydžio šurfus.

Iš viso privačiame žemės sklype buvo ištirti 25 įvairaus dydžio šurfai, kurių bendra apimtis – apie 30 m^2. Visi šurfai kasti mentelėmis. Bendras tyrinėto žemės horizonto storis siekė 0,3–1,6 m. Tyrimų metu nustatyta, kad privataus žemės sklypo teritorijoje (ir už jo ribų) yra plotas su archeologiškai vertingais kultūriniais sluoksniais ir radiniais. Jis identifikuotas kaip senovės gyvenvietės liekanos.

Naujai identifikuota senovės gyvenvietė yra suplanuoto žemės sklypo P dalyje ir užima apie 120x25–40 m dydžio plotą su apie 70 m pločio išsikišimu centrinėje dalyje (iš viso – apie 52,6 arai). Šioje teritorijoje galima išskirti 2 skirtingas apgyvendinimo zonas: viršutinę ir apatinę.

Viršutinėje zonoje, trečios viršsalpinės terasos pakraštyje ir šlaito dalyje identifikuotos vėlyvojo paleolito gyvenvietės liekanos. Radiniai slūgso viršutiniuose žemės horizontuose – dirvožemyje ir po juo slūgsančio riedulingo žvyro sluoksnio viršutinėje dalyje (iki 40 cm gylyje). Tyrimų metu aptikta titnago radinių, tarp kurių yra nuoskalų, skaldytinių liekanos, peilis ir įkotinis antgalis (1 pav.). Pastarasis radinys yra unikalus Lietuvos archeologijos kontekste ir priskirtinas rečiausiems ir seniausiams dirbiniams mūsų šalyje. Šie radiniai skirtini Hamburgo ar Bromės kultūrai ir datuotini XIII–XI tūkst. pr. Kr. Tai pirmųjų į Lietuvą po paskutiniojo ledynmečio atsikėlusių gyventojų palikti daiktai.

1 pav. Pasienių senovės gyvenvietėje surastas vėlyvojo paleolito laikotarpio įkotinis antgalis. *E. Šatavičiaus nuotr.*
Fig. 1. A Final Palaeolithic tanged point from the Pasieniai ancient settlement.

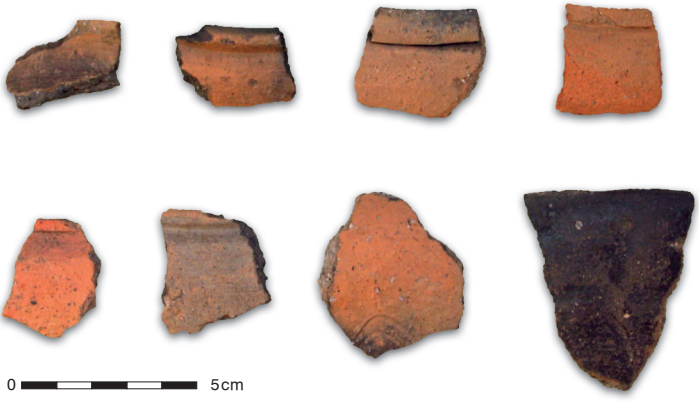
Sprendžiant iš radinių išsidėstymo galima teigti, kad pirminė radinių sankaupa yra išsklaidyta įvairių gamtinių procesų metu, vėlyvos kaimavietės bei sodinant mišką, tačiau atsižvelgiant į tai, kad tokio senumo ir vertingumo archeologinių radinių šiauriau Varėnos ir Alytaus rajonų iki šiol neturėta, siūlau šį objektą saugoti kaip kultūros vertybę. Taip pat čia aptikta ir vėlyvos keramikos (XVIII–XX a. pradžia).

Apatinėje zonoje, pirmos–antros viršsalpinės terasos aikštelėje (į Š nuo žvyrkelio) identifikuotos daugiasluoksnės gyvenvietės liekanos. Radiniai slūgso viršutiniuose žemės horizontuose – dirvožemyje ir po juo esančio pilkos ir geltonos spalvos žvyro bei smėlio sluoksniuose. Vietomis jis pridengtas supiltinių smėlio klodų. Aptiktas kultūrinis sluoksnis yra 10–40 cm storio ir slūgso 20–100 cm gylyje. Daugelyje vietų jis yra gerokai apardytas žmogaus ūkinės veiklos. Tyrimų metu aptikta titnago radinių (nuoskalų, skelčių, skaldytinių fragmentų), lipdytinės ir apžiestos–žiestos keramikos. Titnago radiniai preliminariai datuotini mezolito laikotarpiu (X–VII tūkst. pr. Kr.), lipdytinė keramika – geležies amžiumi (I tūkst.), o apžiesta–žiesta keramika – XVII–XIX a.

Ši naujai nustatyta saugotina teritorija (viršutinė ir apatinė zona) tikriausiai yra Pasienių senovės gyvenvietės 1 tęsinys V–ŠV kryptimi, tad atlikus papildomus žvalgomuosius tyrimus jos abi turėtų būti apjungtos.

Siūlau naujai aptiktą senovės gyvenvietės teritoriją įtraukti į NKVR. Taip pat reikia užtikrinti šios archeologinės vietos deramą apsaugą arba išsamų mokslinį ištyrimą, kad planuojamų statybų metu ši archeologijos vertybė nebūtų sunaikinta.

Dabintos senovės gyvenvietė ir kaimavietė yra Kaišiadorių r., Kruonio sen., apie 700 m į V–PV nuo Dabintos kaimo V sodybos, apie 460 m į ŠV nuo Visginų kaimo kapinių, Nemuno (Kauno marių) dešiniajame krante. Gyvenvietei-kaimavietei įkurti pasirinktas Nemuno dešiniojo kranto antros viršsalpinės terasinės aikštelės pakraštys. Archeologijos objektas užima apie 820x150 m dy-

2 pav. Dabintos kaimavietėje surastos žiestų puodų šukės. *E. Šatavičiaus nuotr.*
Fig. 2. Thrown pot sherds from the Dabinta former village site.

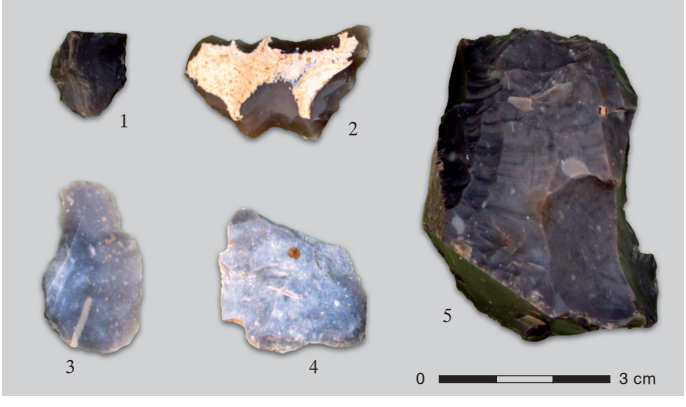
džio ariamo lauko plotą, kurio Š dalis priklauso Kauno marių regioniniam parkui. Objekto V dalį Š–P kryptimi kerta lauko keliukas. Į P nuo vertybės teritorijos yra spėjamas žvyrduobės sunaikintas Dabintos piliakalnis.

Senovės gyvenvietė ir kaimavietė autoriaus surasta 1996 m. Tuo metu dalinai ariamoje Kauno marių pakrantėje aptikta pavienių titnago radinių ir vėlyvos keramikos. 2000–2001 m. paviršiuje rinkti radiniai dabar yra saugomi KšM. 2004 m. vertybės centrinėje dalyje, neaukštoje kalvelėje, apie 20 m į R nuo pakrante besidriekiančio lauko keliuko ištirtas 1 šurfas (0,4 m^2 dydžio). Tirtame šurfe stebėta tokia stratigrafija: viršuje buvo tamsiai pilkas žvyringas ariamas dirvožemis (apie 35–40 cm storio), giliau slūgsojo pilko žvyrosmėlio sluoksnis – kultūrinis sluoksnis (apie 20–30 cm storio), po kuriuo atsidengė rudasgeltonas žvyras-smėlis (įžemis).

Žvalgomųjų tyrimų metu nustatyta, kad gyvenvietės-kaimavietės kultūrinis sluoksnis labai apardytas ilgalaikio arimo bei stipraus vėjo keliamos erozijos, taip pat XIX–XX a. viduryje čia stovėjusių Dabintos kaimo sodybų.

Centrinė archeologijos vertybės teritorijos dalis paviršiuje tiesiog nusėta vėlyvų žiestų–apžiestų indų šukių, tarp kurių pasitaiko puoštų bangele ir horizontaliomis linijomis (2 pav.). Rasta ir glazūruotų keptuvių fragmentų, viena kita smulki koklio dužena. Paviršiuje gausu skaldytų ir apdegusių riedulių atplaišų, pasitaiko kaulų fragmentų. Keliose vietose dirvos paviršiuje ryškiai išsiskiria kadaise stovėjusių krosnių liekanos (apdegusių riedulių, molio ir indų šukių sankaupos). Visi šie radiniai skirtini senajai kaimavietei ir datuotini XV–XVIII a. Gali būti, kad archeologijos vertybės centrinėje dalyje kadaise stovėjo dvaras, aplink kurį buvo išsidėstę Dabintos kaimo sodžiai.

Archeologijos vertybės centrinėje dalyje, ant kalvelės viršaus aptiktas stipriai sukorodavusio geležinio ietigalio vidurinės dalies fragmentas. Kai kur pasitaiko ir smulkių degintų kauliukų. Ietigalis preliminariai datuo-

3 pav. Dabintos senovės gyvenvietėje surasti titnago radiniai: 1 – dirbinio fragmentas, 2 – figūrinis dirbinys, 3–4 – nuoskalos, 5 – dvigalis skaldytinis. *E. Šatavičiaus nuotr.*
Fig. 3. Flint artefacts from the Dabinta ancient settlement: 1 – a tool fragment, 2 – a figurine, 3–4 – flakes, 5 – a double platform core.

tinas I tūkst. antrąja puse – II tūkst. pradžia.

Senovės gyvenvietės-kaimavietės teritorijoje, ypač jos centrinėje dalyje, aptinkama ir titnago radinių: dvigalių ir kūginių skaldytinių, pavienių dirbinių (rėžtukų, specialios paskirties ir figūrinių dirbinių), skelčių bei nuoskalų (3 pav.). Visi jie gaminti iš geros kokybės titnago žaliavos. Daugelis titnago radinių sudaro didesnes ar mažesnes sankaupas. Didelė dalis titnago radinių pasidengusi įvairaus storio melsva-balta patina. Surasti titnago radiniai preliminariai datuojami vėlyvojo paleolito–mezolito laikotarpiu.

Paviršiuje aptinkama ir kreidos periodo paleontologinių radinių – belemnitų liekanų. Tai leidžia manyti, kad šalia būta ledyno dislokuoto kreidos sistemos luito, iš kurio galėjo būti kasamas senovės gyvenvietėje naudotas geros kokybės titnagas.

Senovės gyvenvietės-kaimavietės centrinę dalį, apie 450x150 m dydžio teritoriją, siūlau įrašyti į NKVR. Šios vertybės žvalgomuosius tyrimus numatoma tęsti ir ateityje.

Lapainios senovės gyvenvietė 2 yra Kaišiadorių r., Kruonio sen., apie 1,17 km į Š nuo kelio Kruonis–Darsūniškis bei 1,23 km į ŠV nuo Lapainios upelio pralaidos šiame kelyje, apie 400 m į PR nuo vandens kėlimo stoties, ant Palapainio upelio, ties jo įtekėjimu į Nemuną, apie 290 m į ŠR nuo dabartinių Palapainio ir 180 m į PV nuo Lapainios upelių vagų, Lapainios kaimo Š dalyje. Gyvenvietei įkurti pasirinkta Lapainios upelio senosios vagos dešiniojo kranto viršutinė terasa, kuri šioje vietoje sudaro nedidelį pakilimą – smėlio kopą. Ant tokios pačios terasos su smėlio kopa viršuje buvo įkurta ir per 450 m į P esanti Lapainios senovės gyvenvietė 1 (AR 303). Gyvenvietė užima maždaug 180x100 m dydžio dirvonuojančios pievos plotą. Šis archeologijos objektas priskirtinas smėlinių gyvenviečių tipui.

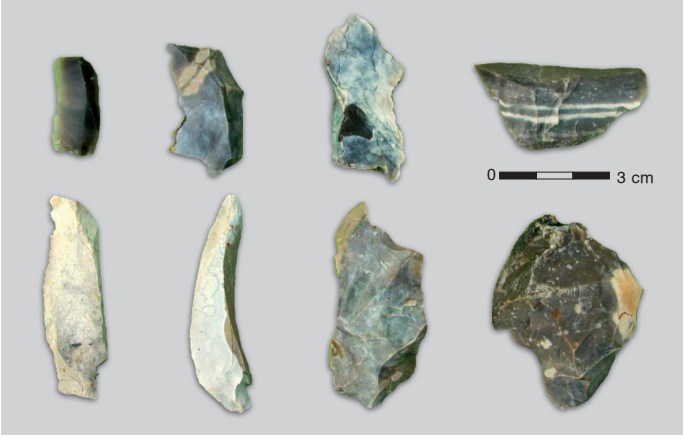
Senovės gyvenvietė autoriaus surasta 2003 m., kai įvairiuose smėlingo dirvono paviršiaus praardymuose aptikta pavienių titnago radinių. 2005 m. daugmaž centrinėje gyvenvietės dalyje, apie 20 m nuo terasos-kalvelės krašto, ištirtas 1 šurfas (apie 0,5 m^2 dydžio). Šurfe preliminariai stebėta tokia stratigrafija: viršuje slūgsojo šviesiai pilkas smėlingas arimo suardytas dirvožeminis sluoksnis (iki 25–35 cm storio); žemiau jo atsidengė gelsvas-rusvas eolinis smėlis – įžemis. Titnago radiniai aptikti tiek ariamame dirvožemio sluoksnyje, tiek žemiau slūgsojusio gelsvo-rusvo eolinio smėlio sluoksnio viršutinėje dalyje.

Žvalgomųjų tyrimų metu nustatyta, kad gyvenvietės kultūrinis sluoksnis beveik visiškai sunaikintas ilgalaikio arimo. Vietomis galėjo išlikti tik jo apatinis horizontas ar į įžemį įgilinti objektai. 2006 m. rudenį gyvenvietės teritorija suarta iki 40 cm gylio, todėl prasidėjo intensyvi vėjo sukelta erozija (defliacija).

Senovės gyvenvietės teritorijoje ir kastame šurfe aptikta apie 100 titnago radinių, tarp kurių daugumą sudaro stambios nuoskalos ir keletas skelčių bei jų dalių (4 pav.). Daugelį šių radinių arimo technika aplaužė ar net fragmentavo. Gyvenvietėje naudotas įvairių rūšių geros kokybės titnagas. Įdomu pažymėti, kad analogiškos titnago žaliavos radinių surasta tyrinėjant Pasienių senovės gyvenvietę 1 (Vilniaus r.). Dauguma titnago radinių pradėję dengtis itin plona melsvo atspalvio patina. Gyvenvietė preliminariai datuojama vėlyvojo paleolito–mezolito laikotarpiu.

Gyvenvietės teritorijoje aptinkama ir pavienių lipdytinės bei žiestos kaimiškos keramikos šukių.

Dar kelios pavienės titnago radinių pa-

4 pav. Lapainios senovės gyvenvietėje 2 surastos titnago skeltės ir nuoskalos. *E. Šatavičiaus nuotr.*
Fig. 4. Flint blades and flakes from the Lapainia ancient settlement 2.

plitimo vietos atsektos į R ir P nuo senovės gyvenvietės. Vienoje iš jų (šiauriausioje), per 70 m į R, maždaug 15 m skersmens plotelyje aptikti 2 skaldytiniai ir dvigalis gremžtukas, datuotini vėlyvuoju paleolitu, o kitose dvejose – tik pavienių nuoskalų, skelčių ir skaldytinių fragmentų.

Nors šios senovės gyvenvietės kultūrinis sluoksnis beveik sunaikintas ilgalaikio arimo, visgi, atsižvelgdamas į ankstyvųjų gyvenviečių retumą ir prastą išlikimą Kauno marių regione (sunaikintos įrengiant marias bei intensyvios urbanizacijos), gyvenvietę siūlau įrašyti į NKVR. Šios gyvenvietės žvalgomuosius tyrimus numatoma tęsti ir ateityje.

Akvieriškės piliakalnis su papėdės gyvenviete (A 1059KP) yra Švenčionių r., Strūnaičio sen., apie 900 m į PV nuo Skritutiškės kaimo, apie 340 m į P nuo Strūnos upelio pralaidos kelyje Naujasis Strūnaitis–Toleikos ties Varniškės kaimu, į R nuo Strūnos upelio ir abipus kelio iš Varniškės į Akvieriškės kaimą bei 50 m į Š nuo bevardžio upelio pralaidos pastarajame kelyje. Piliakalniui įrengti pasirinkta stambi kalva, esanti tarp uždurpėjusių Strūnos ir bevardžio upelio slėnių, į Š nuo jų santakos. Piliakalnio V ir kiek mažiau Š papėdėse yra gyvenvietės liekanos, gerokai apardytos įvairių žemės judinimo darbų metu.

Piliakalnis su gyvenviete užima 1,6 ha plotą, kurio didžioji dalis dirvonuoja, o vietomis užaugę pušaitėmis. Kažkada piliakalnio ir papėdės gyvenvietės teritorijoje buvo vietos gyventojų ariami laukai.

2006 m. lankantis piliakalnyje buvo nustatyta, kad jo papėdės gyvenvietė Š dalyje apima kur kas didesnį žemės plotą. Papėdės gyvenvietei čia reikėtų priskirti visą per 160–170 m į Š nuo piliakalnio nutolusią teritoriją. Šioje teritorijoje archeologinių žvalgymų metu įvairiuose žemės paviršiaus praardymuose aptikta daug smulkių puodų šukių brūkšniuotu, lygiu ir apžiestu paviršiumi. Taip pat čia surasta ir pavienių metalo lašų, pasitaiko ir smulkių degintų kaulų fragmentų.

2006 m. papėdės gyvenvietės Š dalyje

(apie 130 m į Š nuo piliakalnio) ištirtas 1 nedidelis šurfas (apie 0,3 m^2 dydžio), kurio viršuje buvo iki 20–25 cm storio dalinai perartas pilkas žvyringo dirvožemio sluoksnis, o žemiau slūgsojo rudai pilkas žvyras-smėlis, įvardytas kaip kultūrinis sluoksnis. Aptikus intensyvų kultūrinį sluoksnį su radiniais, buvo nuspręsta toliau šurfo netirti. Tirtoje vietoje papėdės gyvenvietės kultūrinis sluoksnis intensyvus, ryškiai išsiskiriantis. Tiriant šurfą aptikta analogiškų keramikos radinių kaip ir žemės paviršiuje. Surasti radiniai preliminariai datuojami bronzos–geležies amžiais (I tūkst. pr. Kr. – II tūkst. pr.).

Siūlau dabar saugomą piliakalnio papėdės gyvenvietės teritoriją praplėsti Š kryptimi iki 160–170 m, įtraukiant ją į NKVR. Be to, reikėtų susirūpinti papėdės gyvenvietės apsauga, nes kai kur ji žalojama kasant gruntą.

Pervieniškės (Žemaitiškės) senovės gyvenvietė 6 yra Švenčionių r., Švenčionėlių sen., apie 1,1 km į ŠV nuo kelių Reškutėnai–Rėkučiai ir Reškutėnai–vandens perpumpavimo stotis sankryžos, apie 730 m į ŠV nuo Žaugėdos upės pralaidos kelyje Reškutėnai–Rėkučiai, apie 640 m į PR nuo buvusios vandens perpumpavimo stoties, apie 330 m į PV nuo kelio Reškutėnai–Rėkučiai, atsikūrusios ežervietės Š pakrantėje (Žemaitiškės pievos Š dalyje). Gyvenvietei įkurti buvo pasirinkta nuolaidi nedidelio ir seklaus ežerėlio ŠR pakrantės įlankos atkarpa ties Žaugėdos upelio įtekėjimu. Šio nedidelio ežerėlio pakrantės ypač traukė to meto žmones. Vien tik 1 km^2 plote čia skaičiuojamos net 7 senovės gyvenvietės.

Naujai surasta gyvenvietė užima apie 130x50–60 m dydžio plotą, kurio didžioji dalis yra neprižiūrima pieva, o P pakraštys apsemtas atsikūrusios ežervietės vandens. XX a. 7 dešimtmetyje Žemaitiškės pieva melioruojant buvo nusausinta, aplyginti reljefo nelygumai, paviršius suartas. Šių darbų metu buvo apardyta ir gyvenvietės kultūrinio sluoksnio viršutinė dalis. Šis archeologijos objektas priskirtinas pusiau durpyninių–durpyninių gyvenviečių tipui.

Gyvenvietę autorius surado 1992 m. žvalgydamas Kretuono apyežerį. Tada įvairiuose žemės paviršiaus praardymuose aptikta daug smulkių keramikinių ir titnago radinių. Puodų šukės dviejų tipų: su mineralinėmis priemaišomis (vidutinio rupumo grūstas akmuo) molio masėje, puoštos šukiniu ornamentu, ir su augalinėmis priemaišomis (smulkiai kapota žolė) molio masėje, kurios puoštos įkartėlėmis. Tarp titnago radinių gausu nuoskalų, pavienių skelčių, aptikta ir keletas pseudolancetų. Daugelis titnago radinių perdegę. Taip pat pasitaiko ir smulkių degintų bei nedegintų kaulų fragmentų.

1999 m. gyvenvietės PR dalyje, nuolaidėjančioje atšlaitėje ištirtas 1 nedidelis šurfas (apie 0,3 m^2 dydžio). Stebėta tokia stratigrafija: viršuje buvo iki 20–25 cm storio dalinai perartas durpingo dirvožemio sluoksnis, o žemiau slūgsojo pilkas durpingas gruntas su nežymia smėlio priemaiša, įvardytas kaip kultūrinis sluoksnis. Kadangi aptiktas intensyvus kultūrinis sluoksnis su gausiais radiniais, tai buvo nuspręsta toliau šurfo netirti. Tirtoje vietoje gyvenvietės kultūrinis sluoksnis ypač intensyvus, ryškiai išsiskiriantis. Tiriant šurfą aptikta analogiškų titnago ir keramikos radinių kaip ir žemės paviršiuje. Surasti radiniai skirtini Narvos ir Šukinės-duobelinės keramikos kultūroms. Gyvenvietė preliminariai datuojama vidurinio neolito laikotarpiu.

Objekto saugotina teritorija nustatyta pagal iškasto šurfo duomenis, paviršinių radinių išplitimą ir vietovės topografiją.

Šią unikalią gyvenvietę siūlau įrašyti į NKVR. Jos žvalgomuosius tyrimus numatoma tęsti ir ateityje.

Papiškės senovės gyvenvietė yra Vilniaus r., Pagirių sen., apie 1,1 km į Š–ŠR nuo Vokės ištakų iš Papio ežero, apie 700 m į ŠV nuo Papiškių kaimo kapinių, apie 610 m į V–ŠV nuo plento Pagiriai–Baltoji Vokė vingio, maždaug 80–90 m į R nuo Vokės dešiniojo kranto, sodintame miške. Gyvenvietei įkurti pasirinktas eževietės R krante esantis stambus žemas pusiasalis, iš P ir Š apribotas gilių įlankų. Gyvenvietė užima apie 100x80–90 m dydžio miško plotą. Objektą Š dalyje kerta keliukas. Vertybės P dalyje yra Papiškių senovės gyvenvietė 4. Šis archeologijos objektas priskirtinas smėlinių gyvenviečių tipui.

Gyvenvietę autorius surado 2000 m. Tuo metu intensyviai naudoto miško keliuko įgilintame paviršiuje ir kurmiarausiuose aptikta pavienių titnago radinių ir stambių keramikos šukių. 2003 m. centrinėje pusiasaliuko dalyje, per 10 m į R nuo jo smaigalio, ištirtas 1 šurfas (apie 0,3 m^2 dydžio). Šurfe preliminariai atsekta tokia stratigrafija: viršuje buvo pilkas smėlingas miškožemis (17–23 cm storio), žemiau slūgsojo gelsvas-rusvas smėlis – kultūrinis sluoksnis (apie 29–35 cm storio) ir įžemis (balkšvas smėlis). Žvalgomųjų tyrimų metu nustatyta, kad gyvenvietės kultūrinis sluoksnis labai apardytas teritoriją kertančio ir intensyviai naudojamo keliuko bei gilaus arimo.

Gyvenvietės V dalyje ir šurfe aptikta per 30 puodų šukių ir titnago radinių, tarp kurių buvo smulkios nuoskalėlės ir keletas smulkių skelčių dalių. Dauguma titnago radinių pradėję dengtis itin plona melsvo atspalvio patina. Šurfuose gausu ir skaldyto-deginto akmens. Pavienių radinių aptikta ir įvairiuose paviršiaus praardymuose visoje gyvenvietės teritorijoje. Gyvenvietė preliminariai datuojama akmens ir geležies amžiais.

Gyvenvietę siūloma įrašyti į NKVR, jos teritoriją prijungiant prie Papiškių senovės gyvenvietės 4.

Vedėrinių piliakalnis yra Ignalinos r., Dūkšto sen., apie 820 m į PR nuo plento Dūkštas–Visaginas ir žvyrkelio Rudėniškės–Beržininkai sankryžos, apie 250 m į PR nuo pastarojo plento, apie 50 m į Š–ŠV nuo vienos iš Vedėrinių kaimo sodybų. Už 500 m PV kryptimi, ant aukštos stambios kalvos yra Beržininkų senkapis.

Piliakalnis kalvinio tipo (5–7 pav.), įrengtas kalvotame kraštovaizdyje, atskiroje nedidelėje kalvoje, jos aukščiausioje vietoje. Piliakalnio šlaitai – 5–7 m aukščio. Aikštelė suapvalintos trapecijos formos, 24–25 m ilgio Š–P kryptimi ir apie 20–22 m pločio P bei 25 m pločio Š gale. Aikštelės galuose supilti pylimai: Š pylimas yra apie 25–26 m ilgio, 7 m pločio ir iki 2 m aukščio; P pylimas sunkiai beišsiskiriantis, jis puslankio formos, apie 20 m ilgio, 2–3 m pločio ir iki 0,5 m aukščio. Piliakalnio V šlaito apatinėje dalyje išsiskiria iki 2 m pločio terasa, o pačioje papėdėje – nežymus įdubimas, – galbūt tai buvusio gynybinio griovio liekana, nors jis gali būti suformuotas ir vėlyvų arimų. Piliakalnis gerokai apardytas arimų: jis artas statmenai išilginei ašiai, t. y. R–V kryptimi, todėl aikštelės kraštai suapvalėjo ir tapo nuolaidūs, o aikštelės Š pusėje priešais pylimą suformuota iki 0,5–1 m aukščio terasa. Duobėmis iškasinėti ir pylimai bei P piliakalnio šlaitas. Geriausiai išlikę Š, P ir V piliakalnio šlaitai. Piliakalnį vietos gyventojai vadina Barsukalniu. Analogiškai vadinami dar bent 4–5 gretimų apylinkių kalvos.

5 pav. Vedėrinių piliakalnis iš R pusės. *E. Šatavičiaus nuotr.*
Fig. 5. The Vedėriniai hill fort from the E.

6 pav. Vedėrinių piliakalnis iš Š pusės. *E. Šatavičiaus nuotr.*
Fig. 6. The Vedėriniai hill fort from the N.

7 pav. Vedėrinių piliakalnis iš V pusės. *E. Šatavičiaus nuotr.*
Fig. 7. The Vedėriniai hill fort from the W.

Į Š nuo piliakalnio yra trikampio formos aukštuma stačiais šlaitais, atskirta giloka loma-grioviu (jo nėra tik pačiame PR pakraštyje). Ši aukštuma tikriausiai yra susijusi su piliakalniu. Piliakalnis užima apie 1,04 ha. Piliakalnio P, R ir Š šlaitai bei didžioji dalis aikštelės dirvonuoja, o V šlaitas apaugęs menkaverčiais krūmynais. Keli pavieniai medžiai auga piliakalnio aikštelėje ir ant didžiojo pylimo.

Piliakalnį ŠV bei R siekia nedidelės uždurpėjusios lomos, kurios kadaise galėjo būti nedideli ežerėliai.

Pasak vietos gyventojų, kadaise piliakalnis iš visų pusių buvo apsuptas Vedėrinių kaimo sodžių, kurių dauguma po Antrojo pasaulinio karo nunyko, o į Š nuo piliakalnio (link geležinkelio) stovėjo kryžius.

Piliakalnį autorius surado 2006 m. vasarą. Siekiant išsiaiškinti piliakalnio chronologiją ir kultūrinio sluoksnio storį, aikštelės centrinėje dalyje buvo ištirtas nedidelis šurfas (apie 0,25 m^2 dydžio). Stebėta tokia stratigrafija: viršuje buvo 10–14 cm storio pilkas dirvožemio sluoksnis, žemiau slūgsojo pilkai rudas priesmėlis – kultūrinis sluoksnis (iki 48–58 cm storio) ir įžemis (balkšvas priesmėlis). Kultūrinio sluoksnio apatinėje dalyje aptiktos dvi smulkios brūkšniuotosios keramikos šukės (8 pav.). Piliakalnis preliminariai datuojamas I tūkst. pr. Kr. antrąja puse – I tūkst. viduriu.

Piliakalnį siūlau įrašyti į NKVR. Taip pat privalu pasirūpinti jo tolesne apsauga, nes jis yra privačiame žemės sklype.

Giražerio (Derežnyčios) 1 ir 2 senovės gyvenvietės. Giražerio (Derežnyčios) 1 senovės gyvenvietė yra Varėnos r., Varėnos sen., apie 300 m į PV nuo Derežnyčios upės pralaidos (tvenkinio vandens išleidimo įrenginio) kelyje Senoji Varėna–Naujoji Varėna, apie 170 m į PV nuo pastarojo kelio, Derežnyčios dešiniojo

8 pav. Vedėrinių piliakalnyje surastos brūkšniuotosios keramikos indų šukės. *E. Šatavičiaus nuotr.*
Fig. 8. Stroked pottery pot sherds from the Vedėriniai hill fort.

kranto vingyje, ant aukštos viršutinės terasos. Gyvenvietė užima apie 360x200 m dydžio miško plotą. Gyvenvietės teritoriją kerta elektros perdavimo linijos ir kelios kvartalinės, kurias mineralizuojant pažeistas kultūrinis sluoksnis.

Giražerio (Derežnyčios) senovės gyvenvietė 2 yra per 930 m į ŠV nuo pirmosios, apie 1,3 km į ŠV nuo Derežnyčios upės pralaidos (tvenkinio vandens išleidimo įrenginio) kelyje Senoji Varėna–Naujoji Varėna, apie 800 m į ŠR nuo Giražerio kaimo, 30–160 m į ŠR nuo Derežnyčios dešiniojo kranto, miške. Gyvenvietė užima apie 370x100 m dydžio plotą. Šiai gyvenvietei įkurti pasirinkta buvusios ežervietės (pratekama Derežnyčios) pakrantės Š–ŠR dalis, apimanti tiek žemutines, tiek viršutines terasas. Gyvenvietės teritoriją kerta vietinis keliukas ir kelios miško kvartalinės, kurias mineralizuojant pažeistas kultūrinis sluoksnis.

Šios nedidelės upelės ir jos pratekamų ežerėlių pakrantės nuo seno traukė žmones, ypač čia gausu akmens amžiaus gyvenviečių liekanų. XX a. viduryje K. Jablonskis šiose vietose suregistravo apie 80–90 pavienių radimviečių, tačiau daugelio jų lokalizacija dėl pasikeitusios gamtinės aplinkos yra nežinoma. Šie archeologijos objektai priskirtini smėlinių gyvenviečių tipui.

Gyvenvietes autorius surado 1996 m., žvalgydamas Derežnyčios pakrantes. Tada įvairiuose žemės paviršiaus praardymuose (kvartalinės, elektros linijų trasos, miško keliukai) gausiai aptikta smulkių titnago radinių, tarp kurių gausu nuoskalų, pavienių skelčių, aptikti ir keli dirbiniai, mikrolitai bei skladytiniai. Titnago dirbiniai gaminti iš aukštos kokybės žaliavos. Naudotas vietinis pilkos spalvos titnagas, taip pat aptikta ir raudono titnago (su raudonais siūleliais), kurio išeigos kol kas lieka nežinomos (spėjama, kad yra Varėnos rajono ribose). Taip pat pasitaiko ir smulkių degintų kauliukų fragmentų.

2000 m. abejų gyvenviečių P dalyse (nuolaidėjančiose atšlaitėje) ištirta po 1 nedidelį šurfą (apie 0,3 m^2 dydžio). Stebėta tokia stratigrafija: viršuje buvo iki 17–25 cm storio dalinai perartas smėlingas dirvožemio sluoksnis, o žemiau slūgsojo pilkas rusvai geltonas smėlis, įvardintas kaip kultūrinis sluoksnis. Kadangi aptiktas intensyvus kultūrinis sluoksnis su gausiais radiniais, tai buvo nuspręsta toliau šurfų netirti. Tirtoje vietoje gyvenvietės kultūrinis sluoksnis ypač intensyvus, ryškiai išsiskiriantis. Tiriant šurfus aptikta analogiškų titnago radinių kaip ir žemės paviršiuje. Gyvenvietėse surasti radiniai datuotini vėlyvojo paleolito – neolito pradžios laikotarpiu, o jų kultūrinė priklausomybė dėl mažo ištirtumo kol kas lieka neaiški.

Objekto saugotina teritorija nustatyta pagal iškasto šurfo duomenis, paviršinių radinių išplitimą ir vietovės topografiją.

Šias unikalias gyvenvietes siūlau įrašyti į NKVR. Tačiau prieš tai dar reikėtų atlikti papildomus žvalgomuosius tyrimus, patikslinančius gyvenviečių teritoriją. Šių gyvenviečių ir gretimų apylinkių žvalgomuosius tyrimus numatoma tęsti ir ateityje.

FIELD SURVEYS AND EVALUATIONS IN SOUTH AND EAST LITHUANIA

In 2006 and earlier years the author has conducted field surveys and evaluations in East and South Lithuania. During these investigations, the territory of the settlement at the foot of Akvieriškė hill fort (Švenčionys Dist.) was significantly corrected by expanding it to the N and 9 new archaeological sites were discovered: 7 ancient settlement, 1 former village site with the remains of an earlier ancient settlement site, and 1 hill fort.

The following ancient settlement were identified: Lapainia 2 (Kaišiadorys Dist.), which dates to the Final Palaeolithic – Mesolithic period (Fig. 4), Papiškės and Pasieniai (both in Vilnius Dist.), which date to the Stone and Iron Ages (Fig. 1), Pervieniškės (Žemaitiškė) 6, which dates to the Middle Neolithic, and Kirdeikiškė (both inŠvenčionys Dist.), which dates to the Final Palaeolithic – early Neolithic.

Dabinta village site (Kaišiadorys Dist.) is on the second terrace above the floodplain on the bank of the Nemunas. Sherds of thrown – partially thrown vessels (Fig. 2) and osteological finds were discovered in especially large quantities during the survey and the remains of destroyed stoves were located. The discovered finds date to the 15th–19th centuries. Finds from earlier eras were also discovered in this territory: a fragment of a socketed spearhead ascribable to the 1st millennium and various flint finds dating to the Stone Age (blades, flakes, cores, figurine, etc) (Fig. 3).

The Vedėriniai hill fort (Ignalina Dist.) is on a small separate hill with slopes 5–7 m in height (Figs. 5–7). The flat summit is a rounded trapezoid, 24–25 m long in a N–S direction, about 20–22 m wide at the S end, and 25 m wide at the N end. Ramparts have been creat-

ed at the summit's ends: the N rampart is about 25–26 m long, 7 m wide, and up to 2 m high; the S rampart is difficult to define, is crescent shaped, about 20 m long, 2–3 m wide, and up to 0.5 m high. At the bottom part of the hill's W slope, a terrace up to 2 m wide is discernable and at the very foot, a slight depression, which is perhaps the remains of the former defensive ditch, although it could have also been formed by later ploughing. The hill fort site has been significantly disturbed by ploughing. Stroked pottery pot sherds were discovered at the hill fort (Fig. 8). These date to the 2nd half of the 1st millennium BC – mid-1st millennium AD.

Many of these newly found archaeological sites were discovered and their territories established by using the least destructive archaeological investigations possible and with the help of data provided by closely related sciences (paleogeography, geomorphology, botany, and soil testing).

RETAS RADINYS IŠ BAJORIŠKIO

Vykintas VAITKEVIČIUS

2005 m. Saulius Pilkauskas Bajoriškio (Širvintų r., Musninkų sen.) lauke, nuartos kalvos papėdėje netoli savo sodybos metalo ieškikliu rado Rytų Lietuvoje retą kalavijo makštų apkalą.

Bronzinis apkalas yra 7 cm ilgio, 3,2 cm pločio, 1,5 cm storio, pasidengęs stora patina, todėl ornamentas beveik neįžiūrimas (1:1 pav.). Apkalas greičiausiai priklauso Vb apkalų tipui (pagal V. Kazakevičių), kuris datuojamas XI–XIII a. Artimiausia analogija žinoma iš Obelių (Ukmergės r.).

Tame pačiame Bajoriškio lauke buvo rastas ir nežinomos paskirties pusmėnulio formos 2,4 cm ilgio bronzinis dirbinys be jokių tvirtinimo žymių (1:2 pav.). Abu radinius saugo radėjas.

1 pav. Bajoriškis: 1 – kalavijo makštų apkalas, 2 – nežinomos paskirties dirbinys. *S. Pilkausko nuotr.*
Fig. 1. Bajoriškis: 1 – scabbard chafe, 2 – artefact of unknown purpose.

A RARE FIND FROM BAJORIŠKIS

In 2005 a rare scabbard chape dating to the 11th–13th century and crescent-shaped bronze artefact of unknown purpose and without any fastening marks (Fig. 1) were found in Bajoriškis (Širvintos Dist.) in East Lithuania. Both finds are in private collections.